

hkrati vsebovati tudi muzejski program nacionalnega značaja.

Drugi segment se zaključuje s konkretno obravnavo nekaterih slovenskih muzejev in predlogov za izboljšanje ter oblikovanje muzejskih vsebin.

III. Nacionalno muzejstvo: Slovenski muzeji so na kratko predstavljeni glede na čas ustanovitve in politične okoliščine nastanka. Poudarjene so različne funkcije in naloge, ki naj bi jih muzej kot kulturna ustanova opravljal, ter področja, kjer prihaja do odstopanj. Zato je avtor skupaj s sodelavcema J. Humrom in T. Šolo podal predlog o organizaciji in razvoju nacionalnega muzejstva. Predlog, ki je zelo široko ter natančno zastavljen, naj bi spodbudil premik od zakoreninjenih razmišljanj in modelov k novejšim, svežim in kreativnejšim pristopom.

Pričujoča publikacija, ki nam morda na prvi pogled daje vtis okornega in naivnega poskusa obravnave kompleksne teme, kot je varovanje kulturne dediščine, se v nadaljevanju izkaže za zelo obširno, dobro izdelano in premišljeno delo. Razmišljanja in osebne izkušnje, ki jih omenja v uvodu, avtor vplete v različne zgodbe o varovanju kulturne dediščine, s katerimi se vsakodnevno srečujemo. Problemi, ki jih je avtor večkrat izpostavil, so še danes aktualni, nekatere kulturne ustanove pa še vedno gluhe za nove predloge. Ponujene rešitve so zanimive in v koraku s sodobnimi muzeološkimi trendi, kar dela publikacijo zanimivo za vse, ki se in se bodo v prihodnje ukvarjali z varovanjem kulturne dediščine. Koristen podatek je tudi seznam literature, ki je naveden na koncu vsakega večjega poglavja.

Lucija ŠOBERL

Predrag Novaković: *Osvajanje prostora. Razvoj prostorske in krajske arheologije.* Filozofska fakulteta. Ljubljana 2003. ISBN 961-237-074-5, 294 strani.

Malo je knjig slovenskih piscev, ki bi se ukvarjale s teoretskimi izhodišči in predpostavkami arheološke vede in poskušala umestiti izkušnje slovenske arheologije v pretekle in aktualne tokove zahodne znanosti. Zato je delo Predraga Novakovića, predavatelja na Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete pri Univerzi v Ljubljani, toliko bolj vredno pozornosti.

Avtor si je vseskozi prizadeval za razumevanje teoretskih nastavkov pojmovanja prostora v arheoloških konceptih znotraj vsakokratnega družbenozgodovinskega konteksta, v katerega so vključeni tudi nosilci glavnih idej. V pregledu snovi je segel daleč v zgodovino arheoloških krajin, od začetkov v renesansi do sredine 19. st., ko je bila arheologija kot znanstvena disciplina dokončno utemeljena. Kot eno najzgodnejših oblik obravnavanja prostora v povezavi z arheološkimi ostalinami je izpostavil kartografijo, ki je sodila že od samega začetka v renesansi med pomembne dejavnosti italijanskih antikvarjev. Medtem ko so se na Apeninskem polotoku ukvarjali predvsem z ostanke rimske civilizacije v povezavi s pisanimi viri, so se na britanskem otočju, v Skandinaviji in v srednjeevropskih deželah zaradi odsotnosti pisanih virov in drugih družbenozgodovinskih okoliščin sčasoma izoblikovali drugačni poudarki. Poglavitni pristopi k razlagi preteklosti so temeljili na topografskih oglelih, na opisovanju geografskih in okoljskih značilnosti krajev, toponomastiki, ustnem izročilu, na etnografskih analogijah in relativnokronoloških odnosih. V 18. in 19. st. se je pod vplivom rastoče nacionalne zavesti povečalo zanimanje za etnogenezo in nacionalno zgodovino. V tem času se je arheološka topografija razvijala v dveh smereh: eno so predstavljali državni oz. centralni arhivi arheoloških najdišč za potrebe varovanja, druga pa je bila usmerjena na terenske ogledne in izkopavanja. Velik vpliv na razumevanje prostorskih odnosov v arheologiji so na metodološkem področju imela tudi geološka spoznanja o stratigrafiji, to je relativnem datiranju plasti, in o spremenljivosti okolja in živih organizmov. Z odkritjem Novega sveta in

na podlagi neposrednih stikov z domorodnimi skupnostmi, pa tudi z odkrivanjem starih civilizacij, se je izoblikoval antropološki pogled, ki je postavil v središče zanimanja način življenja. Z njim je povezan nastanek naselbinske arheologije.

Sredi 19. st. je arheologija dosegla raven znanstvene discipline, zasnovane na univerzalni teoretski podlagi, ki jo je predstavljal evolucionizem. Takrat je geografija veljala za eno najpomembnejših ved o človeku in naravnem okolju. V nemškem prostoru je zrasla antropogeografija, ki je poskušala preseči deskriptivno raven in razložiti dva vidika človekovega bivanja - naravo in zgodovino - z univerzalnimi zakoni. Poudarjala je pomen induktivnega načina sklepanja, ki je temeljilo na empiričnem opazovanju velike množice zbranih primerov in njihovih medsebojnih zvez. Kot glavno orodje se je uveljavila karta razprostranjenosti. Razmerje med človekom in naravo, med kulturo in naravo, je razlagala vzročno-posledično kot adaptacijo na okolje, pri čemer naj bi imelo okolje odločujoč vpliv na razvoj družbe. V primerjavi z determinizmom nemške antropogeografske smeri, ki je obvladovala idejni prostor več kot pol stoletja, so bila teoretska izhodišča družbene geografije v Franciji nekoliko drugačna. Temeljila so na predpostavki, da naravno okolje sicer določa pogoje človekovega bivanja, a je njegova izbira le ena od udejanjenih možnosti, ki nikakor ni edina in zato nujna. Nanjo vplivajo še drugi kulturno-civilizacijski faktorji, ki se kažejo v različnih oblikah načina življenja in v kolektivnem izkustvu človekovega bivanja v naravnem okolju in v vsakokratnih zgodovinskih okoliščinah. Od tod za to smer oznaka posibilizem. Po prvi svetovni vojni sta v Nemčiji postali glavni temi poselitve in način življenja kot zgodovinski kategoriji, ki ju je mogoče le historično razlagati.

Razvoj na področju geografije je imel velik odmev na preučevanje prostorskih vidikov preteklosti v arheologiji, ki v svojih interpretacijah kulturnih sprememb dotlej okolju ni pripisovala večjega pomena. Problem, na katerega je naletela, je bila opredelitev prostorskih enot. Edina prostorska entiteta, s katero se je dotlej ukvarjala, je bilo najdišče kot izvorno mesto najdb in vertikalna stratigrafija kot pripomoček za njihovo kronološko umeščanje. Na začetku 20. st. je v Veliki Britaniji pod vplivom geografije nastala geografska arheologija, ki je odločilno prispevala k razvoju metod terenskega rekognosciranja, tudi iz zraka, pri interpretacijah poselitvene slike pa se je opirala na geomorfologijo, vegetacijske, pedološke karte itd. Postavila je temelje za arheologijo krajine (*landscape archaeology*). V Srednji Evropi, zlasti v Nemčiji in Skandinaviji, je bila tedaj na pohodu poselitvena arheologija (*Siedlungsarchäologie*) z različnimi usmeritvami - od študija naselbin, geneze kulturnih krajin do rekonstrukcije teritorijev nekdanjih ljudstev na podlagi razširjenosti kulturnih tipov. Cilj raziskav *Siedlungsarchäologie* je bila rekonstrukcija poselitve in načina bivanja, s čimer so povezani razvoj natančnejših tehnik izkopavanja, sistematičnost postopkov zajemanja podatkov in izdelava splošnih regionalnih arheoloških kart kot primarnega vira za zgodovino poselitve. Ob tem so bili izraženi tudi pomisleki o reprezentativnosti arheoloških kart za rekonstrukcijo geneze poselitve, ker - bolj kot dejansko distribucijo arheoloških podatkov - odražajo stanje raziskanosti. Posebno pozornost je posvečala tistim naravnim danostim, ki so temeljnega pomena za gospodarske dejavnosti. Izoblikovala je nov koncept arheologije kulturne krajine, ki je gradila svojo ekološko sistemsko teorijo na štirih ravneh: hiši, naselbini, poselitveni niši oz. mikroregiji in širšem poselitvenem območju. Nekoliko drugačen je pristop arheologije kulturne krajine (*landscape archaeology*) v Veliki Britaniji, ki je krajino pojmovala veliko širše - kot artefakt, zgodovinski zapis ali produkt človekovega udejstvovanja v konkretnem prostoru.

V evropski arheologiji se je v 20. st. uveljavil tudi pojem arheološka kultura, ki ni več izenačena z etnično skupnostjo niti ni geografskodeterministično pogojena. Arheološka kultura pomeni konceptno orodje za tipološke in kronološke študije ter preučevanje tehnološko-ekonomskih vidikov preteklih družbenih

oblik. V ospredje stopi imperativ, da mora arheološka razlaga nujno temeljiti na materialni kulturi, ne pa na historičnih ali etnoloških modelih, zato daje prednost natančnemu študiju artefaktov. V britanski arheologiji so ubrali drugo pot z interdisciplinarnimi in ekološko naravnanimi poselitvenimi študijami, ki iščejo sistemske povezave med preskrbo s hrano in življenjskimi potrebščinami ter obliko naselbin, bivalnih prostorov, materialno kulturo, umetnostjo in religijo, gostoto populacije in družbeno organizacijo ter kulturo. Osnova je preživetvena ali samooskrbna ekonomija, iz katere so izpeljani kulturni vzorci obnašanja. Prostor ni neovrednoteno geografsko ozadje, temveč je ekonomska kategorija. To pojmovanje je vplivalo na nadaljnji razvoj britanske poselitvene arheologije v smeri prostorske arheologije (*spatial archaeology*).

Prostorske študije pa se po drugi svetovni vojni pojavijo tudi v ameriški arheologiji, ki je bila tesno povezana na antropologijo in na njena teoretska izhodišča. Tam se je izoblikoval pojem kulturnega obrazca, ki pomeni skupek značilnosti, ki opredeljujejo nek kulturni pojav. Skepsa, da kulture ni mogoče spoznati neposredno iz artefaktov, temveč šele v povezavi med artefakti in njihovimi ustvarjalci, je prispevala k uveljavljanju socioloških razlag artefaktov. Naselbine so kot družbena kategorija postale primarna enota opazovanja, ki združuje ekološke, ekonomske, religiozne, politične in druge družbene vidike. Pomembno orodje je predstavljal naselbinski vzorec (*settlement pattern*), ki odraža pravila v izbiri lokacij, v prostorski organizaciji naselbin in tehniki gradnje. Naselbinska arheologija (*settlement archaeology*) si je na ta način prizadevala spoznati organizacijsko logiko poselitve. Preučevanje je bilo usmerjeno v rekonstrukcijo preteklih družbenih odnosov in oblik, ne pa načina življenja, po čemer se ameriška naselbinska arheologija razlikuje od evropske. Naselbinski vzorec je definiran kot prilagoditev skupnosti na niz determinant naravnega in socialnega okolja. Mnoge ideje ameriške naselbinske arheologije je vsrkala nova arheologija, ki je zrasla iz kritičnih stališč do nje. Kulturo je definirala kot ekstrasomatsko sredstvo človekove adaptacije na okolje, ki opravlja svoje dejavnosti na različnih lokacijah, ne samo v naselbinah. Zanj je prostor sestavljen iz lokacij. Cilj je bil arheološka razlaga, ne pa historična rekonstrukcija; razumevanje splošne narave kulture in procesov kulturnih sprememb, ne pa raziskovanje specifičnosti kulturnih potez. Širše gledano je nova arheologija temeljila na neoevolucionizmu. Izraz kultura nadomešča z vedenjem/obnašanjem kot sistemom ponavljajočih se pravil v človekovih dejavnostih, ki so univerzalna. Izhodišče nove arheologije je bilo, da je človekovo ravnanje nenaključno oz. organizirano in zato mora tudi distribucija najdb odražati nenaključne vzorce. Prostor skupnosti je omejila na kategorijo samooskrbnih gospodarskih dejavnosti in izkoriščanja naravnih virov znotraj logističnega radija. Za preverjanje hipotez in ugotavljanje univerzalnih pravil človekovega ravnanja je razvila novo strategijo zajemanja podatkov na terenu - naključno sistematično vzorčenje na ravni posameznega najdišča in na ravni regije, ki je zamejena predvsem z naravnimi mejami. Te omejitve so bile kasneje problematizirane in težišče premaknjeno na analizo gospodarskega zajetja (*site catchment analyses*) in na hierarhijo v sistemu naselbin. Konec 70. let 20. st. je ob spogledovanju z eksaktnimi znanostmi nastala prostorska arheologija, ki je težila k formalizaciji in standardizaciji postopkov v arheologiji - od arheološkega vira, enote in procesov opazovanja in sklepanja do arheološkega jezika - s ciljem postaviti arheološko teorijo. Arheološka kultura je definirana kot izrazito arheološki konstrukt, ki ne ustreza nobenu drugemu konceptu kulture - ni etnična, ne jezikovna skupina, tudi rasna ne. Opredeljena je s specifičnimi vsebinami arheološkega zapisa. Raziskave je usmerila v študij prostorske organizacije arheološkega zapisa kot družbenega pojava. V uporabi statističnih, formalno-analitičnih in drugih kvantitativnih postopkov je videla velik potencial za arheologijo v smislu večje jasnosti in možnosti ugotavljanja pomenljivih obrazcev v prostorski

strukturi podatkov ter za napovedovanje še neodkritih lokacij in njihovega statusa.

Najdišče je dolgo časa veljalo za glavno prostorsko enoto v arheologiji, ki je sčasoma postalo vse bolj definirano, od nediferenciranega pojma najdišča kot izvornega mesta najdb do tega, da arheološka najdišča predstavljajo ostanke človekovega bivanja v prostoru, ki svoje različne dejavnosti opravlja na različnih lokacijah. V skladu s tem ni mogoče pričakovati, da bi lahko eno najdišče odražalo vse sestavine večjih in kompleksnejših poselitvenih sistemov, ki jih je mogoče opazovati le na regionalni ravni. Regija naj bi torej predstavljala tisti okvir, ki nudi dovolj ustreznih in reprezentativnih podatkov za rekonstrukcijo temeljnih poselitvenih in kulturnih procesov. V zvezi s tem je arheološka topografija doživela določene spremembe. Konec 70. in v 80. letih 20. st. se je pričel uveljavljati sistematičen terenski pregled kot standardizirana tehnika terenskega dela in beleženja arheološkega površinskega zapisa, ki je prispevala veliko novih najdišč, ki jih običajno s tradicionalnimi tehnikami ni bilo možno registrirati. Izhodišče za interpretacijo površinskih najdb je bila predpostavka, da se človekovo obnašanje in dejavnosti v prostoru odražajo tudi v logiki in strukturi najdb na površju. Osnovni problem površinskega, nestratificiranega, dvodimenzionalnega zapisa je v njegovem odnosu oz. odrazu podpovršinskega, stratificiranega, tridimenzionalnega zapisa, ki ga lahko razrešuje vzorčenje. Za razumevanje logike in narave distribucij površinskih najdb imajo velik pomen tudi tafonomske študije, ki omogočajo razumevanje procesov preoblikovanja arheološkega zapisa od trenutka nastanka do trenutka odkritja (depozicijskih in podepozicijskih procesov).

Od izuma geografskih kart je v prikazovanju in upravljanju s podatki, ki imajo prostorsko komponento, napravil največji korak naprej GIS (geografski informacijski sistem), ki se je pojavil konec 70. in v začetku 80. let najprej v ameriški, zatem pa tudi v evropski arheologiji. Gre za računalniško podprto tehnologijo, ki daje neizmerne možnosti prostorskih analiz na osnovi združevanja kartografije in baze podatkov. Metodološko je bil usmerjen na tri področja: na lokacijske analize najdišč, napovedne modele naselbinskih vzorcev in v rekonstrukcijo poselitvenih vzorcev in organizacijo prostora. V 90. letih so se porodile prve kritike geografskega determinizma in pozitivizma prostorskih analiz, izpeljanih s pomočjo orodij GIS. S to tehnologijo je mogoče zelo dobro obvladovati velike količine empiričnih podatkov in proizvesti nove karte, mnogo manj pa je učinkovita za preučevanje kognitivnih, simbolnih vidikov. Zato so sledila prizadevanja v tej smeri z analizo stroškovnih površin (*cost-surface analyses*) in analizo vizualnega nadzora nad prostorom. V dialogu s konceptom realnega oz. fizičnega prostora in simbolnim pomenom prostora za človeka so se pričela vse bolj uveljavljati fenomenološka stališča do prostora, ki pojmuje krajino kot kognitivni konstrukt, kot izraz družbenega, simbolnega, kolektivnega in individualnega ter zgodovinskega izkustva bivanja v njej in z njo. Osrednje mesto dobi percepcija oz. zaznavanje prostora, ki negira delitev sveta na objektivni (materialni svet) in subjektivni (svet zaznav in predstav), kajti objektivni svet dojemamo preko kulturnozgodovinskih izkušenj in spoznanj, na katerih gradimo svoje predstave o njem. Ustvarjanje predstav o svetu in označevanje pojavov v njem pa je temeljna dejavnost eksistence. Rezultat vsakdanjega življenja in fizičnega poseganja v prostor je človekova fizična preobrazba prostora, oblikovanje kulturne krajine pa je tudi obeleževanje fizičnogeografskih pojavov z imeni in pomeni, z zgodbami, spomini, občutenji, identiteto. Ta vrednostni premik v perspektivi gledanja na prostor, na krajino kot artefakt, kot materialni arhiv spominov na dogodke in tradicije ni prinesel veliko novosti v metodah in tehnikah raziskovanja, temveč v interpretacijah. Posledično pa je odmeval tudi na področju varovanja kulturne dediščine, kjer v poznih 80. letih prične kulturna krajina dobivati status kulturnih spomenikov.

V bistvu so se razlike v razvoju arheologije prostorov in krajin vzpostavljale okoli definiranja stališč, kaj je predmet preučevanja, kaj je tisto, kar določa in pogojuje kulturni razvoj in način življenja. Razlike so v interpretacijah, v zastavljanju vprašanj; kaj in kako je nekaj bilo ali zakaj je tako. Na prvo vprašanje naj bi bilo mogoče odgovoriti z analitičnim razčlenjevanjem ter ugotavljanjem zvez med posameznimi dejavniki in nato razložiti splošne značilnosti; drugo vprašanje pa je problemsko zastavljeno in odgovor nanj je možno iskati s sintezo v širšem kontekstu spoznanj in z vrednotenjem. Interpretacij v arheologiji ni mogoče empirično verificirati/preverjati po vzoru eksaktnih znanosti, temveč jih je mogoče le ovrednotiti s koherentnim argumentiranjem za in proti.

Zadnja četrtnina knjige je posvečena zgodovini prostorskih in krajskih študij v slovenski arheologiji, kjer razvoj ni potekal tako kontinuirano, samostojno in s tako jasno začrtanimi cilji, metodologijo in z organiziranim delom. Arheološka preučevanja obravnavane problematike so se tukaj začela z naselbinskimi raziskavami kolišč na Ljubljanskem barju in arheološki kartami in topografijo v drugi polovici 19. st., ki je tudi pri nas imela starejše korenine, svoj vrh pa je dosegla v objavi arheoloških najdišč Slovenije in nekaj topografskih zvezkov v drugi polovici 20. st. V začetku 20. st. je nastala prva arheološka regionalna študija prazgodovinske poselitve na Krasu in v Istri, regije, ki je bila kasneje deležna modernih analiz in preizkušanja sodobnih konceptnih orodij v dveh doktorskih nalogah, ena je bila disertacija pisca te knjige. Na drugem koncu Slovenije so bila na začetku arheoloških raziskav predmet preučevanja nekatera štajerska naselja kot prvi poskus naselbinske študije v smislu nemške *Siedlungsrhologie*. V večjem zamahu so se raziskovanja naselbin lotili šele v 60. in 70. letih, v ospredju pa so bili predvsem arhitekturni vidiki, medtem ko se z okoljskimi in ekonomskimi vprašanji v glavnem niso ukvarjali. Z izjemo antičnih mest in nekaterih projektov ni šlo za odpiranje večjih površin. Osemdeseta in devetdeseta leta prinesejo v slovensko arheologijo sveže pristope z zahoda: stratigrafsko izkopavanje kot najprikladnejšo metodo za obvladovanje in dokumentiranje velikih površin, sistematični terenski pregled, geofizikalno prospekcijo, aerofotografijo, pa tudi novo tematiko - arheološko teorijo. Takrat se pojavijo tudi projekti z elementi prostorske in krajske arheologije, ki so si zastavljali različne cilje. Eno smer označuje sistematični arheološki pregled kot glavna metodologija zajemanja podatkov, drugo smer pa študije, ki temeljijo na tehnologiji GIS, tudi tradicionalna smer še ni povsem izčrpala potenciala svojega navdiha.

Vse to in še mnogo več lahko preberemo v tej knjigi in v literaturi, ki je zbrana na 27 strani obsegajočem seznamu, h kateremu bi veljalo dodati še kakšno temeljno delo s področja severnonemških krajskih študij, kot je npr. *Archäologische und naturwissenschaftliche Untersuchungen an Siedlungen im deutschen Küstengebiet vom 5. Jahrhundert v. Chr. bis zum 11. Jahrhundert n. Chr.*, Weinheim, Acta humaniora 1986.

Na koncu knjige bi bil nemara bolj kot imensko kazalo dobrodošel indeks pojmov in morda terminološki slovarček, saj v knjigi nastopa vrsta izrazov (npr. *site cachment analyses*, *cost-surface analyses*, subsistenčna ekonomija ipd.), ki pri nas še niso povsem udomačeni ali pa zanje še nismo našli ustreznih izrazov v slovenskem jeziku ter si v celoti razjasnili njihovega pomena. Da je ta pregled potreben tudi zaradi terminološke gneče, uvodoma ugotavlja avtor sam, da ne bi prišlo do zmede.

Iz tega prikaza je jasno razvidno, da ima prostor, ki je poleg časa temeljna kategorija slehernega dogajanja, pojmovanja in predstav, veliko konotacij in razsežnosti, ne le dolžino, širino in višino in ga zato nikakor ni mogoče zaobiti pri nobenem arheološkem delu.

Ne glede na to, na čem je posamezna arheološka smer gradila in čemu je dajala prednost, je v skupno zapuščino prispevala ogromno podatkov o artefaktih, lokacijah, okolju, ogromno

raznovrstnih pristopov, izkušenj in spoznanj, ki se odražajo tudi v razvoju orodij in tehnik, s katerimi se ustvarjajo temelji za razumevanje in vrednotenje arheološke preteklosti.

Ob tem pa se zdi, da je marsikdaj težko preskočiti posamezne stopnje razvoja zgolj s prenosom teorij in znanj od drugod, ki same po sebi še ne zagotavljajo kvalitativnega napredka v poselitvenih interpretacijah, kar potrjuje slovenska izkušnja. Zaviralne momente, ki se kažejo v arheoloških prostorskih študijah v našem prostoru, zagotovo lahko iščemo v razvoju arheologije pri nas, v šibki podpori in skromni količini kvalitativnih empiričnih podatkov, v počasnem osvajanju ustreznih tehnik in v nedoslednih postopkih. Lahko pa se tudi pohvalimo, da smo s tehnologijo GIS in z geofizikalnimi prospekcijami ujeli glavni val dogajanj in da prispevamo k njegovi širitvi. Zavore se odražajo na drugih ravneh, ki se tičejo arheološkega dela: sistematičnost zbiranja in standardizacija zajema podatkov (centralni arhivi in standardi se tako rekoč šele vzpostavljajo, na arheološki karti Slovenije je še vedno veliko belih lis in zelo približnih lokacij), v celoti je sistematsko raziskanih in ovrednotenih najdišč izjemno malo, terensko delo je v glavnem podrejeno zaščitnim akcijam, počasi se širše uvajajo moderne in natančnejše tehnike rekognosciranja in izkopavanja, v glavnem po zaslugi fakultete in avtocestnega programa. Prav tako je šele v povojih načrtno zbiranje in vzorčenje podatkov o paleookolju. Poleg tega ne gre zanemarjati "artefaktne arheologije" v povezavi s kronološkimi sistemi, ki so neobhodno potrebni tako pri sinhronih kot diahronih študijah, prav tako tipologije za posamezne vrste. Tu je še problem nedefiniranosti najdišč, pa mnogokrat nejasno izraženi koncepti in cilji ter nerazvitost analitičnih postopkov obdelave gradiva, da o podatkovnih bazah niti ne govorimo. Vse to je mogoče pojasniti z vzroki v konkretnih družbenozgodovinskih okoliščinah, zato je branje te knjige ob vstopu Slovenije v zahodne integracije lahko tudi vzpodbuda za premišljevanje o izhodiščih in učinkih za nadaljnje organizirano delo slovenske arheološke stroke, ki bi lahko bilo marsikdaj precej bolje povezano in usklajeno med institucijami.

Sneža TECCO HVALA

Alenka Mišček: *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Kroatien. Abteilung XVIII Istrien.* P. von Zabern, Mainz 2002. 346 Seiten, 2 Tafeln, 1 Karte. ISBN 3-8053-2933-4.

Der vorliegende Band ist der erste Beitrag aus Kroatien zum internationalen Unternehmen der Erfassung der „Fundmünzen der römischen Zeit“. Er bringt auf 345 Seiten und zwei Tafeln insgesamt mehr als 4000 antike Münzen, wobei der Begriff „antik“ weiter gefasst ist und auch Prägungen der Völkerwanderungszeit und der Karolinger mit einschließt. Bearbeitet wurden Funde aus dem Raum des istrischen Küsten- und Hinterland von Umag bis Pula.

Sie verteilen sich auf 133 Fundorte. Die geringe Zahl der abgebildeten Stücke erweist bereits auf den ersten Blick die mühsame und entbehrungsreiche Arbeit der Bearbeiter, da das Material zumeist nur aus alten Fundnachrichten und aus oft auch nur handschriftlichen Notizen zusammengetragen werden konnte. Man kann sich vorstellen, wie unbefriedigend es bisweilen sein muss, über weite Strecken fern von Originalmaterial zu arbeiten. Und dennoch sind solche Zusammenstellungen aus zwei Gründen wichtig:

1. vermehrt sich unser Wissen um Geldverkehr und Geldumlauf, aber auch die Erkenntnisse der archäologischen Siedlungsgeographischen Situationen und

2. ergibt sich auf diese Weise leichter die Möglichkeit, Material wieder aufzufinden, das derzeit noch als verschollen gilt (vgl. Seite. 28).

Der Katalog selbst folgt den schon lange geübten Regeln des FMRD (*Fundmünzen der römischen Zeit in Deutschland*);